

۱۳۸۰ / ۴ / ۱۰

دانشگاه تهران دانشکده مدیریت

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی

موضوع :

شناسایی و تعیین مهمترین عوامل موثر بر تقاضای

بیمه عمر در ایران و ارائه یک الگوی مناسب

استاد راهنما :

آقای دکتر جانعلی محمود صالحی

استاد مشاور :

آقای دکتر حمید ابریشمی

استاد ناظر :

آقای دکتر محمود فیروزیان

دانشجو :

عارف عزیززاده نیاری

لردیبهشت ۱۳۷۸

۳۴۳۰۹

استاد راهنما: دکتر جانعلی محمود صالحی
۱۳۸۰/۴/۱۰
۷۸۲۲۰
۶۹۸

فهرست مطالب

صفحهعنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

۲ مقدمه
۴ بیان موضوع تحقیق
۴ اهمیت موضوع
۵ اهداف تحقیق
۶ فرضیات تحقیق
۶ پیشینه تحقیق
۸ روش تحقیق :
۸ قلمرو تحقیق :
۸ تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

فصل دوم: مبانی تئوریک تحقیق
رتال جامع علوم انسانی

بخش اول: بیمه عمر، مفاهیم و نظریه‌ها

۱۲ تاریخچه پیدایش بیمه عمر در جهان
۱۴ تاریخچه بیمه عمر در ایران
۱۷ تقسیم‌بندی انواع بیمه

صفحهعنوان

۱۷	الف) بیمه‌های اجتماعی (اجباری)
۱۸	ب) بیمه‌های بازرگانی (اختیاری)
۱۸	۱- بیمه اموال
۱۹	۲- بیمه مسئولیت مدنی
۲۰	۳- بیمه اشخاص
۲۱	بیمه عمر
۲۲	انواع بیمه عمر
۲۲	الف) بیمه عمر در صورت فوت
۲۶	ب) بیمه عمر در صورت حیات
۲۸	ج) بیمه‌های مختلط
۲۹	د) سایر انواع بیمه عمر
۳۰	بیمه عمر جمعی کارکنان دولت
۳۰	خصوصیات بیمه‌های عمر
۳۲	عوامل موثر بر صنعت بیمه عمر و نحوه ارائه خدمات
۳۴	منافع اجتماعی بیمه عمر
۳۵	مزایای اقتصادی بیمه عمر
۳۷	مزایای مالیاتی بیمه عمر

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۹	بیمه عمر در کشورهای در حال توسعه
۴۲	موانع رشد بیمه عمر در کشورهای در حال توسعه
۴۸	بخش دوم: مطالعه تطبیقی بیمه عمر در ایران و جهان
۴۸	بیمه عمر در ایران
۴۸	۱- قبل از انقلاب
۵۰	۲- از انقلاب تا پایان جنگ
۵۱	۳- بعد از جنگ
۵۶	بیمه عمر در جهان
۶۱	بررسی بیمه عمر در سال ۹۲
۶۶	بررسی بیمه عمر در سال ۹۳
۷۱	بررسی بیمه عمر در سال ۹۴
۷۶	بررسی بیمه عمر در سال ۹۵
۸۰	بررسی بیمه عمر در سال ۹۶
۸۴	تراکم بیمه: حق بیمه سرانه در کشورها (۱۹۹۲-۱۹۹۶)

فصل سوم: متدولوژی تحقیق

۹۵	جامعه و نمونه آماری
----	---------------------

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۹۵	محدودیت‌های تحقیق.....
۹۵	نحوه جمع‌آوری داده‌های آماری.....
۱۰۷	روش انجام تحقیق.....
۱۰۷	شرحی بر روش حداقل مربعات معمولی.....
۱۱۱	ضریب تعیین R^2
۱۱۲	آزمون فرض (معنی‌دار بودن ضرایب).....
۱۱۴	آزمون معنی‌دار بودن کلی رگرسیون نمونه.....
۱۱۵	آزمون دوربین واتسون.....
۱۱۷	همخطی.....
۱۱۷	متغیر موهومی.....
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری و ارائه مدل	
۱۲۰	آزمون فرضیه‌ها و ارائه مدل.....
فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات	
۱۲۹	نتیجه‌گیری.....
۱۳۲	پیشنهادها.....
۱۳۴	منابع و مأخذ.....
۱۳۹	ضمائم.....

فصل اول

کلیات تحقیق

پتال جامع علوم انسانی

مقدمه

جهان ما شاهد تحولات و دگرگونیهای شگفت‌انگیزی در تمام ابعاد است و تکنولوژی پیشرفته حاصل از این دگرگونی‌ها محیط اطراف انسان را پیچیده‌تر نموده و وی را در معرض خطرهای متعددی از قبیل از دست دادن اموال و داراییها، صدمه بدنی در محیط کار، از کار افتادگی و ناتوانی و مرگ قرار داده است. برای کاهش اثرات ناگوار ناشی از این حوادث، بیمه عمر بعنوان موثرترین و مقبولترین ابزار در بسیاری از کشورهای جهان عمل می‌کند. بیمه زندگی به افراد اطمینان خاطر می‌بخشد تا در آینده بتوانند از کارایی بهتری برخوردار باشند، بنابراین هم از جنبه رفاه مادی و هم آسایش فکری و روحی بسیار موثر است. همچنین می‌توانند بصورت یک وسیله پس‌انداز برای افراد عمل نمایند. بیمه‌های عمر با توجه به گسترش وسیع آن در جهان مخصوصاً در کشورهای توسعه یافته، نقش مهمی را در اقتصاد این کشورها ایفا می‌نماید. دولتها با هدایت سرمایه‌های ناشی از بیمه عمر به سوی سرمایه‌گذاریهای مورد نیاز کشورشان، از بیمه عمر بعنوان ابزاری جهت رشد و توسعه اقتصادی استفاده می‌کنند. با گسترش بیمه عمر در کشورها، بار تامین نیازهای مالی آتی افراد به دوش خود آنها افتاده و دولتها اقدام به سرمایه‌گذاری در قسمت‌های دیگر اقتصاد می‌نمایند. همچنین گسترش بیمه‌های عمر از عمیق شدن شکاف طبقاتی جلوگیری می‌کند، زیرا از سقوط یکباره خانوارها و فقر مطلق جلوگیری می‌نماید. با وجود کارکردهای بسیار با اهمیت بیمه عمر، این صنعت در کشور ما، مانند اکثر کشورهای در حال توسعه ناشناخته باقی مانده و نقش آن در اقتصاد کشور و زندگی خانواده‌ها ناچیز می‌باشد. با مقایسه آمار و ارقام مربوط به میزان حق بیمه‌های عمر در

کشورهای مختلف جهان با ایران، به نهایت عقب ماندگی آن در کشور پی خواهیم برد. این امر در مورد اکثر کشورهای در حال توسعه صدق می کند. کمیته امور نامرئی و مالی مربوط به تجارت در هشتمین جلسه خود در دسامبر ۱۹۸۲، با صدور قطعنامه ای درباره «بیمه عمر در کشورهای در حال توسعه» از دفتر «کنفرانس سازمان ملل درباره رشد و تجارت» (UNCTAD)^۱ خواسته است تا تحقیقاتی را در رابطه با جنبه های مختلف مالی موضوع انجام دهد و همچنین اقداماتی را که کشورهای در حال توسعه عضو یونکتاد (UNCTAD) باید در قابل رقابت بودن بیمه عمر در مقایسه با سایر سپرده ها انجام دهند، توصیه نموده است.^۲

با وجود اهمیت زیادی که بیمه عمر در زندگی کنونی انسانها دارد، در کشور ما این بیمه دارای وضعیت نامناسبی می باشد و به همین دلیل ضروری است که تحقیقات وسیعی برای روشن شدن ابعاد مختلف مسئله و ارائه راه حل هایی برای آن انجام گیرد. در این تحقیق، عواملی که در گسترش این بیمه در کشور موثرند مورد بررسی قرار می گیرد تا با شناخت این عوامل بتوانیم در برنامه ریزیها و پیش بینی های اقتصادی، میزان اثر پذیری بیمه عمر را از تغییرات اقتصادی مشخص نموده و متولیان امر بیمه عمر را یاری نماییم تا قدمهای مثبتی برای گسترش آن در کشور بردارند.

1- United nations conference on trade and developement

۲- خلیل کریم آبادی، تعیین سیاست مالیاتی بیمه عمر در کشورهای در حال توسعه، فصلنامه بیمه مرکزی

تابستان ۱۳۶۶، صفحه ۳.

بیان موضوع تحقیق

موضوع انتخاب شده برای این تحقیق، «تعیین و شناسایی مهمترین عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر در ایران» می باشد.

در این تحقیق سعی ما بر این بوده که عوامل و متغیرهایی را که در تقاضای بیمه عمر در کشور موثر می باشند شناسایی نماییم و بعد از شناختن این عوامل میزان اهمیت و تاثیر هر یک از این متغیرها را در میزان تقاضای بیمه عمر تعیین نماییم. یعنی عوامل و متغیرهای اقتصادی که در میزان تقاضای بیمه تاثیر دارند و ضریب این متغیرها را شناسایی و تعیین می نماییم.

اهمیت موضوع

بیمه عمر در جهان کنونی بعنوان یکی از ابزارهای مهم اقتصادی بوده و استفاده های متعددی از آن بعمل می آید. بیمه عمر مهمترین نقش خود را در تامین و تضمین آتیه خانواده ها ایفا می نماید که ملموس ترین جنبه آن می باشد. امروزه مردم کشورهای توسعه یافته در پناه بیمه عمر به موقعیت مطلوبی از لحاظ خطرهای مرگ و میر سرپرست خانواده و مشکلات اقتصادی ناشی از آن، همچنین مشکلات ناشی از پیری و کهولت افراد، رسیده اند. در این کشورها بیمه عمر سهم زیادی از درآمد جامعه را به خود اختصاص داده و با استفاده از منابع مالی عظیمی که حاصل می شود، خدمات متعددی را به افراد جامعه ارائه می دهد. توسعه بیمه های عمر بعنوان بیمه های اختیاری، از مسئولیت بیمه های اجباری دولت نیز می گاهد و بخشی از تامينهای مربوط به هزینه های متسمری و از کار

افتادگی و غیره را به خود افراد جامعه و شرکت‌های بیمه واگذار می‌نماید. همچنین بیمه‌های عمر بعنوان یکی از منابع سرمایه‌های عظیم بوده و شرکت‌های بیمه عمر بعنوان قطب‌های سرمایه‌گذاری در جهان عمل می‌نمایند. در کشورهای پیشرفته این شرکت‌ها منابع عظیم مالی را در قسمت‌های سود ده اقتصادی سرمایه‌گذاری کرده و در مواردی حتی از سود آن نیز به بیمه‌گذاران اعطا می‌نمایند. در برخی از کشورهای در حال توسعه بدلیل حجم بالای سرمایه‌ها این صنعت در دست دولتها می‌باشد و منافع آن به درآمد عمومی اضافه می‌شود. حال این صنعت در ایران باگذشت سالها از آغاز فعالیت نتوانسته پیشرفت شایانی داشته باشد و به رغم این که گسترش بیمه‌های عمر ارتباط نزدیکی با میزان رفاه و قدرت اقتصادی کشورها داشته است، ولی کشور ما در مقایسه با کشورهای در حال توسعه نیز از پویایی و پیشرفت ناچیزی برخوردار بوده است. بنابراین باید سایر عوامل موثر بر توسعه و گسترش صنعت بیمه عمر را در ایران بررسی و مشخص نماییم.

اهداف تحقیق

- در تحقیق حاضر اهداف زیر بطور خلاصه دنبال می‌شوند:
- ۱- بررسی وضعیت بیمه عمر در کشور در سالهای گذشته.
 - ۲- بررسی ارتباط متغیرهای کلان اقتصادی با تقاضای بیمه عمر در کشور.
 - ۳- تعیین تاثیر متغیرهای مختلف و اهمیت آنها.
 - ۴- ارائه پیشنهادهایی برای گسترش بیشتر بیمه عمر.

فرضیات تحقیق

در این تحقیق ۴ فرضیه به شرح ذیل مطرح شده است:

- ۱- بین درآمد افراد و تقاضای بیمه عمر ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۲- بین میزان تحصیلات افراد و تقاضا برای بیمه عمر ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۳- بین تعداد افراد تحت تکفل خریدار و تقاضا برای بیمه عمر ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۴- بین نرخ تورم و میزان تقاضا برای بیمه عمر ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۵- مصوبه بیمه عمر و حوادث کارکنان دولت در سال ۶۷ تاثیر مثبتی بر روی تقاضای بیمه عمر داشته است.

پیشینه تحقیق

در کشورهای پیشرفته که صنعت بیمه عمر در آنجا گسترش فراوانی را شاهد بوده، و تحقیقاتی در زمینه عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر صورت گرفته است. بطور تقریب اکثر این دسته تحقیقات بعد از تحقیق انجام شده توسط «یاری» در سال ۱۹۶۵ به بعد شروع شده است وی در این تحقیق تحت عنوان «نااطمینانی عمر، بیمه عمر و تئوری مصرف‌کننده» به این نکته اشاره دارد که تقاضا برای بیمه‌های عمر باید از دیدگاه نحوه تخصیص منابع مصرف‌کننده در چارچوب مدل دورچرخشی زندگی بررسی شود.^۳ بعد

3- Yaari, M.(1985), "Uncertain lifetime, Lifeinsurance and the theory of the consumer", Review of Economic studies, vol pp. 137-50

از آن «بینستوک، دیکنسون و خاجاریا» در سال ۱۹۸۶، در مقاله‌ای تحت عنوان «تعیین حق بیمه عمر، یک تجزیه و تحلیل مقطعی بین‌المللی» و «تروت و تروت» در سال ۱۹۹۰ در مقاله‌ای تحت عنوان «تقاضا برای بیمه عمر در مکزیک و ایالات متحده»، ارتباط بین تقاضای بیمه‌های عمر و درآمد را نشان دادند. نیز در سال ۱۹۵۴، «گرین» در مقاله‌ای تحت عنوان «خرید بیمه عمر در شرایط تورمی» و «بابل» در سال ۱۹۸۱ در مقاله‌ای تحت عنوان «تورم، شاخص‌سازی و فروش بیمه عمر در برزیل»، ارتباط منفی بین تورم انتظاری و تقاضا برای بیمه‌های زندگی را نشان دادند.^۴ هاموند، هاستون و ملندر در سال ۱۹۶۷ در مقاله‌ای تحت عنوان «تعیین هزینه حق بیمه عمر خانواده، یک پژوهش تجربی»، به روش تجربی نشان دادند که بار تکفل با تقاضا برای بیمه‌های زندگی رابطه مثبت دارد. و در سال ۱۹۹۳، بران وکیم، در مقاله‌ای تحت عنوان «تجزه و تحلیل بین‌المللی تقاضا برای بیمه زندگی» عوامل موثر بر تقاضای بیمه‌های زندگی را علاوه بر درآمد، بار تکفل و تورم انتظاری و سطح تحصیلات نیز دانستند. ایشان رابطه بین بار تکفل، درآمد و تحصیلات را با تقاضای بیمه عمر مثبت و تورم انتظاری را منفی بدست آوردند.^۵

در ایران مطالعات چندی در این زمینه صورت پذیرفته است. در سال ۱۳۷۶ مطالعه‌ای بنام «عوامل موثر بر رشد بیمه‌های زندگی» توسط دکتر فرهاد خرمی انجام شده که عوامل موثر بر تقاضای بیمه‌های عمر را در جهان و کشورهای در حال توسعه و

۴- ابراهیم کاردگر، شناسایی و تعیین عوامل موثر بر تقاضای موثر بر تقاضای بیمه‌های زندگی، پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۷۶، ص ۷۱

۵- همان ماخذ، ص ۷۲.